

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ БИЗНЕС ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ
ВЫСШАЯ ШКОЛА ЭКОНОМИКИ И БИЗНЕСА
HIGHER SCHOOL OF ECONOMICS AND BUSINESS

Менеджмент кафедрасы
Кафедра менеджмента

1150 жыл

Әл-Фарабидің мерейтойы

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

атты студенттер мен жас ғалымдардың
халықаралық ғылыми конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан, 6-9 сәуір 2020 жыл

МАТЕРИАЛЫ

международной научной конференции
студентов и молодых ученых

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

Алматы, Казахстан, 6-9 апреля 2020 года

MATERIALS

International Scientific Conference
of Students and Young Scientists

«FARABI ALEMI»

Almaty, Kazakhstan, April 6-9, 2020

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ БИЗНЕС ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ
ВЫСШАЯ ШКОЛА ЭКОНОМИКИ И БИЗНЕСА
HIGHER SCHOOL OF ECONOMICS AND BUSINESS

Менеджмент кафедрасы
Кафедра менеджмента

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

атты студенттер мен жас ғалымдардың
халықаралық ғылыми конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан, 6-9 сәуір 2020 жыл

МАТЕРИАЛЫ

международной научной конференции
студентов и молодых ученых

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

Алматы, Казахстан, 6-9 апреля 2020 года

MATERIALS

International Scientific Conference
of Students and Young Scientists

«FARABI ALEMI»

Almaty, Kazakhstan, April 6-9, 2020

Алматы
«Қазақ университеті»
2020

Ответственные редакторы:

Сагиева Р.К.
Бимендиева Л.А.
Жидебекқызы А.
Садыханова Г.А.
Зиядин С.Т.
Тургинбаева А.Н.
Нурмагамбетова А.З.
Кондыбаева С.К.
Товма Н.А.
Нурсейтова Г.Б.
Досжан Р.Д.
Есіркепова Д.
Белғожақызы М.
Ғалымқызы Г.
Турлыбекова А.Ж.

Материалы международной научной конференции студентов и молодых ученых «Фараби әлемі». Алматы, Қазақстан, 6-9 апрель 2020 г. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 233 с.

ISBN 978-601-04-4477-5

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҒАЛЫМДАРДЫҢ ҒЫЛЫМИ ҰТҚЫРЛЫҒЫ ЖӘНЕ ОНЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

*Нұрұлы Елдар
ал-Фараби ат. ҚазҰУ, ЭЖБЖМ,
МжЖБ, 1 курс докторанты*

*Ғылыми жетекшісі: Сансызбаева Г.Н.
э.ғ.д., проф.*

Қазіргі дәуірге ғалымдардың жоғары ұтқырлығы тән, бұл ғылыми еңбектердің ерекшеліктерімен, оның серпінділігімен түсіндіріледі. Ғылыми-зерттеу қызмет белгілі бір шекаралармен шектелмейді, ұтқырлық ғылыми қоғамдастықтардың мәдени және кәсіби өзара байытуының маңызды факторы болып табылады.

Халықаралық ғылыми және оқытушылық ұжымдар – көптеген еуропалық және Солтүстік Америка университеттері үшін табиғи құбылыс. Еуропалық Одақтың Eurostat статистикалық институтының мәліметтері бойынша, Ұлыбританияда шетелдік зерттеушілер ғылыми зерттеулер мен технологиялық әзірлемелер саласында жұмыс күшінің 7,2 %-ын, Германияда бұл 6,4 %-ды, ал Францияда – 4,1 %-ды құрайды [1].

Қазіргі ғылымда ұтқырлықтың дамуына байланысты «зиялылардың жылыстауы» (ағылш. «brain drain») мәселесі өткір тұр. Соңғы жылдары кең қоғамдық ортада және ең алдымен ғалымдар арасында отандық ғылымның әлеуетін бұзудың жалғасып келе жатқан процесімен, оның жүйелі түрде қаржыландырылмауымен және осыған байланысты институттардың ғылыми қызметкерлері мен жоғары оқу орындарының оқытушыларын жұмыспен қамтудың өзге салаларына апарумен байланысты дабыл күшейіп келеді [2-3].

Сондықтан ғылыми әлеуетті азайту факторларын анықтау, болдырмау және реттеу арқылы мемлекеттің ғылыми-зерттеу базасын одан әрі дамыту келесі мыңжылдықта Қазақстан әлемнің дамыған елдерінің бірі болып табылатындығының кепілі болады.

Соңғы уақытта ғалымдармен халықаралық алмасу қалыптасқан ғылыми мектептердің бұзылуына қауіп төндіреді деген тұжырымдармен көптеген жарияланымдар пайда болды. Дегенмен, ғалымдардың халықаралық ұтқырлығының феномені өзі жағымсыз емес. Халықаралық ғылыми алмасудан қазақстандық ғылымның құлдырауы оны перманенттік артта қалуға әкеп соқтыруы мүмкін. Әлемнің түрлі елдерінің ғалымдарына бір-бірімен тығыз байланыста болу өте қажет және халықаралық зерттеу орталықтары бірлескен жемісті еңбек үшін мүмкіндіктер ашады.

Ұтқырлықтың арқасында ғылыми кадрлармен зерттеулердің жаңа бағыттары қамтамасыз етіледі. Ұтқырлық сонымен бірге көп ұлтты зерттеу ұжымдары мен желілерде жұмыс істеуге мүмкіндік береді, бұл өзі бағытталған елдердің бәсекеге қабілеттілігін, сондай-ақ алынған нәтижелерді пайдалануда олардың басымдылығын арттырады.

Алайда, зияткерлік ресурстардың шайылып кетуіне қауіп төндіретін жағдайда, ұтқырлық отандық ғылым үшін теріс факторға айналуы мүмкін. «Зиялылардың жылыстауы» – бұл тек Қазақстанда ғана емес, сонымен бірге Батыс Еуропаның салыстырмалы түрде өркендеген елдерінде де көпшілікті алаңдататын жаһандық құбылыс болып табылады [4]. Батыста білікті зерттеушілердің жетіспеушілігіне қатысты алаңдаушылық соңғы кезде күшейе түсті. Еуропалық Одақ елдері үшін бұл тапшылық шамамен 700 мың адамға бағаланады [1]. Еуропада еуропалық ғалымдардың АҚШ пен Канадаға эмиграциясының ұлғаюы туралы мәселе қызу талқылануда. Мұның себебі: жалақының жоғарылығы, зерттеуге жақсы жағдайлардың жасалуы, интернационалдық ғылыми ортада жұмыс істеуге деген құлшыныстардың болуы. Американдық профессор лауазымы, ең алдымен, өзінің жалақысымен басқа елдердің ғалымдарын қызықтырады (профессор жылына 100-150 мың доллар алады), алайда басқа да көптеген артықшылықтары бар. АҚШ-та өмірінің соңына дейін

тұрақты жұмыспен қамтамасыз етілетін жалғыз адам – профессор. Оқытушы бұл лауазымға ие болғаннан кейін университет оны жұмыстан босату құқығынан айырылады. Бұны ғалымның ғылыми қызығушылықтарын таңдауда әкімшіліктің қысымынан бос болуы үшін мемлекет тарапынан жасалған. Америкалық профессордың жеке бас бостандығымен өзін-өзі тануы үшін кең мүмкіндіктері бар [5].

Ғалымдардың ұтқырлығын реттеу және түзету үшін Еуропалық елдер түрлі шараларды қабылдайды. Солтүстік Америка елдерінде жақсы нәтижелерге қол жеткізген ғалымдардың кері ағынын ынталандыратын бағдарламалар пайда болды. Сонымен қатар, Еуропа ғылыми кадрлардың жетіспеушілігімен, соның ішінде Қазақстан есебінен, дәлірек айтқанда, қазақстандық ғалымдар есебінен де күресуге тырысады.

Қазақстанда көші-қон ұтқырлығы айқын көрінетін эмиграциялық сипатқа ие және жиі қайтарымызсыз болады (кері ағыны жоқ). Ғалымдардың көші-қон ағыны 3 деңгейде жүзеге асырылады. Бірінші деңгей – ең білікті және дарынды қазақстандық ғалымдардың аймақтардан басты ғылыми қалаларға – Алматы мен Нұр-Сұлтанға көшуі. Екінші деңгей – Қазақстаннан Еуропаға шығу. Үшінші – Еуропадан АҚШ-қа көшу.

Ғалымдардың өңірлерден Алматыға және Нұр-Сұлтанға келуі – ғалымдардың қазақстандық ұтқырлығының негізгі ерекшеліктерінің бірі. Нәтижесінде қазақстандық өңірлерінің едәуір бөлігінде ғылыми зерттеулердің жай-күйі және өңірлік университеттерде оқыту деңгейі айқын тек аймақтық сипатқа ие. Еуропада да, АҚШ-та да мұндай мәселе жоқтың қасы. Онда ғылыми орталықтар, университеттер бүкіл ел бойынша біркелкі таралған және басты қалаларда ғалымдардың тым көп шоғырлануы байқалмайды. АҚШ-та Принстон университеті Нью-Джерси штатында, Гарвард – Массачусетс штатында, Йэль – Коннектикут штатында, Стэнфорд – Калифорнияда және т.б.

Қазақстанда жағдай біршама өзгешелеу. Негізгі ғылыми орталықтар Алматы мен Нұр-Сұлтан қалаларында шоғырланған. Өңірлік университеттер (кейбір жағдайларды қоспағанда) нашар қаржыландырылады, бұл техникалық жабдықтау мен оқыту деңгейіне әсер етеді. Бір қызығы, өңірлік ғалымдардың басты қалаларға көші-қоны іс жүзінде байқалмаған күйінде қалып отыр. Егер қазақстандық ғалымдардың қоныс аударуы туралы үнемі және көп айтылса, ұсыныстар беріліп, шаралар қабылданса, өңірлік қазақстандық ғылым мен ғалымдардың «өңірленуі» туралы мүлдем айтылмаған. Ал бұл қазақстандық ғылыми әлеуеттің өте үлкен жоғалтуы болуы мүмкін. Бұл өткір проблеманы шешу үшін, біріншіден, кері ағындарды дамыту, ғалымдарды басты қалалармен шамалас еңбек жағдайларын, тұрғын үй жағдайларын мен жалақыны ұсына отырып, олардың өңірлеріне қайтып оралуға ынталандыру қажет. Екіншіден, өздерінің ғылыми кадрларын өсіруді жалғастыру, бірақ олардың басты қалаларға көшуі туралы да, көшіп кету туралы да ойлай алмайтын жұмыс жағдайын қамтамасыз ету. Үшіншіден, ғалымдардың басты қалалардан өңірлерге тұрақты тұру және жұмыс орнына, сондай-ақ уақытша оқыту үшін келуі де жақсы нәтиже бере алады.

Сонымен бірге, Қазақстаннан Ресейге, Еуропаға немесе Солтүстік Америкаға көшіп кеткен ғалымдардың кері ағынын дамыту қажет. Бұл мәселеде Қытай тәжірибесі өте қызықты. Қытай үкіметі Қытайға Батыста жетістікке жеткен талантты ғалымдарды қайтару үшін барлық мүмкіндіктерді жасап отыр. Бұл қытай ғалымдары үшін гранттар берудің үкіметтік бағдарламасы «100 Талант» деп аталады. Ол 2003 жылы «985 жобасының» бөлігі ретінде (жоғары мектеп пен ғылымды қаржыландырудың қытайлық мемлекеттік бағдарламасы) басталды. Бұл бағдарлама арқылы шамамен 1000 ғалым өтті, олардың басым көпшілігі қытайлық эмигранттар. 985 жобасы 10 жетекші университеттерге жылына 1,25 млрд. доллар жұмсады, 2004 жылы гранттық бағдарлама 30 ЖОО-на кеңейтілді. Осылайша, Батыста ғалым ретінде жұмыс істеген қытайлықтар жақсы жалақы үшін отандарына оралуда. Қайта оралушылар Қытайдағы профессордың орташа жалақысынан 2-10 есе көп жалақы алады [6].

Ғалымдардың ұтқырлығын зерттеуге үлкен мән беріледі, бұл мәселе түрлі елдерде кеңінен зерттеледі. Ғалымдардың эмиграциясы ғылымдағы дәстүрді бұзады. Бұл Қазақстанда

ғылыми мектептердің құруына әкеп соғады, әсіресе жаратылыстану ғылымдары, электроника және кибернетика салаларында. Сонымен қатар, толыққанды ғылыми мектептер құру үшін ғалымдардың 2-3 буыны қажет. Осылайша, жаңа ұрпаққа жинақталған білімді, мәдениетті және әлеуметтік тәжірибені тарату дәстүрі жоғалады. Ал біраз уақыттан кейін отандық ғылымда, әсіресе іргелі ғылымдарда, барлығын қайта бастауға тура келеді.

Осылайша, басқа елдермен тәжірибе алмасумен бірге Қазақстанның ғылыми әлеуетін дамыту ғылыми мектептерді нығайту және сақтау, мемлекеттің бірегей ғылыми әлеуетін сақтау міндеттеріне жауап беретін зерттеулердің бағыттарын қаржыландыруға қаражат беру жөніндегі шаралардың қабылдануымен тығыз байланысты. Алайда, Қазақстанда мемлекет тарапынан шетелден қазақстандық ғалымдардың кері ағынын реттеу және ынталандыру бағдарламаларын әзірлеу бойынша жасқаншақ әрекеттер жасауға тырысуда, бірақ та бүгінгі күнге дейін осы бағытта мемлекеттік деңгейде нақты ештеңе ұсынылмаған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Secondo Una Relazione Eurostat, Nell'ue La Mobilità Nella Ricerca Resta Limitata. – [Electronic resource]. – URL: <http://www.molecularlab.it/news/view.asp?n=5470>
2. Москвичев Л.Н. Воспроизводство научного потенциала социальных и гуманитарных дисциплин // Социология науки. – 2018. – № 1. – С. 54-64.
3. Ерохина К.С. Социальная мобильность ученых и проблемы ее государственного регулирования // Социологические исследования. – 2008. – № 9. – С. 85-93.
4. Старостенкова Е. «Утечка умов»: новый взгляд на проблему // Вестник ассоциации менеджеров. – 2015. – № 5 (6). – С. 75-76.
5. Mirsky Ye. Risk of innovation. On the rules of good research practice // Political journal. – 2016. – No. 1 (96). – P. 15-23.
6. OECD Reviews of Innovation Policy China Synthesis Report: Synthesis Report. – 2007. – 68 p. – [Electronic resource]. – URL: <http://www.oecd.org/science/inno/39177453.pdf>

HUMAN CAPITAL OF KAZAKHSTAN IN THE CONDITIONS OF TECHNOLOGICAL MODERNIZATION

*Nussyupaeva A. A.
Al-Farabi Kazakh National university,
High School of Economics and Business
«State and local government», 1st year doctoral student*

*Scientific adviser: Zhuparova A. S.
PhD*

Strategic documents setting development vectors in priority areas at the national level emphasize the need to create conditions for technological modernization. The state policy of our country in the field of socio-economic development, focused on innovative modernization, identification of critical technologies that can effectively form research and production systems that reproduce the fifth and sixth technological orders. The post- industrial orientation of modernization has recently been subjected to a serious critical assessment by supporters of the theories of neo-industrialization [1, 2], reindustrialization [3, 4], associated with the priority technological development of traditional industries as a base for large- scale implementation of advanced technologies. An inadequate assessment of the resource requirements required for the introduction of a post-industrial economy has led to a reduction in the growth rate of investment in fixed assets in many traditional industrial sectors.

In recent years, projects aimed at forming the innovation infrastructure of key centers of technological competence in various regions of Kazakhstan have become more actively developed: these include both major research organizations, centers of fundamental and applied research, and high- tech industrial enterprises. A systematic approach to the formation of priority areas for the

ИНФОРМАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ОТЧЕТА О ФИНАНСОВОМ ПОЛОЖЕНИИ В ЦЕЛЯХ УКРЕПЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА СТРАН ЕВРАЗИИ	68
Гэ. Д.	68
ҚАЛАЛЫҚ АГЛОМЕРАЦИЯЛАРДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУЫН БАСҚАРУДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ РӨЛІ	70
Ғалымқызы Г.	70
АЛМАТЫ АГЛОМЕРАЦИЯСЫНЫҢ ДАМУ МҮМКІНДІКТЕРІ	73
Ғалымқызы Г.	73
ҚАЗАҚСТАН АЙМАҚТАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНДАҒЫ ТЕҢСІЗДІКТІ ТӨМЕНДЕТУДІ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ ШАРАЛАРЫН ӨЗІРЛЕУ	76
Джангужиева И.Н.	76
ОСОБЕННОСТИ ВЫВОДА И ПРОДВИЖЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРОДУКТА НА РЫНОК	79
Ержанова Ә.М.	79
ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫ РЕТТЕУДІҢ МЕМЛЕКЕТТІК ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ҰЛТТЫҚ ДАМУ ИНСТИТУТТАРЫН ДАМУ	81
Еркін А. Е.,	81
КӘСІПОРЫННЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН БАСҚАРУ	84
Есенкүл Ш. Ғ.	84
ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА БЕНЧМАРКИНГ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ	86
Жайназар Ә.Ж.	86
АЙМАҚТАРДАҒЫ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ДАМУЫНДАҒЫ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ	89
Жақсылық Ә.Р.	89
ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КАЗАХСТАНСКОЙ ВЕНЧУРНОЙ ИНДУСТРИИ	92
Жұбатқанова А.Ә.	92
WHAT IS FOREIGN DIRECT INVESTMENT	94
Zhumagul T.	94
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ МЕМЛЕКЕТТІК ШАРАЛАР	97
Жұмабек Г. С.	97
«ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ ИНСТРУМЕНТА КАЙДЗЕН - 5S НА АЛМАТИНСКОМ ВЕНТИЛЯТОРНОМ ЗАВОДЕ (АВЗ)»	100
Игембаев И.Б.	100
ЖОБАЛАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ SCRUM МАМАНДАНДЫРЫЛҒАН ӘДІСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	103
Кабдирова Г. И.	103
УПРАВЛЕНИЕ НОВЫМИ ИДЕЯМИ	106
Қазакпаева Ж.К.	106
АДАМИ КАПИТАЛДЫ БАСҚАРУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ	109
Керимкулов Д.И.	109
СОВРЕМЕННЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТА ДЛЯ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЕКТАМИ И ПОРТФОЛИО ПРОЕКТОВ.	112
Конунова А.	112
BIG DATA: МЕНЕДЖМЕНТТЕГІ РЕВОЛЮЦИЯ	115
Қабылбек Р.Ж.	115
ЖОЛ «КЕПТЕЛІСІНІҢ» АЛДЫН АЛУ МАҚСАТЫМЕН КӨЛІК АҒЫМЫН МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ МЕХАНИЗМДЕРІ (АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ МЫСАЛЫНДА)	118
Қалдыбаева А.Д.	118
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТІК КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ДАМУЫ МЕН МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУ	121
Қанапиянова К.Б.	121
ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫН ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ЖАҒЫРТУЫН БАСҚАРУ	123
Қонарбай Ұ.Т.	123
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ КӘСІПКЕРЛІКТІ ДАМУЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ	126
Қуандық Ж.Б.	126
ТЕХНОПАРКТІК ҚҰРЫЛЫМДАР ҚЫЗМЕТІНІҢ ЕЛДІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ САЛАСЫН ДАМУЫНДАҒЫ ҮЛЕСІ	129
Қуаныш Б.К.	129
КОНЦЕПЦИЯ SMART CITY КАК СТРАТЕГИЯ УПРАВЛЕНИЯ ГОРОДСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРОЙ	131
Майданов Р.	131

